

Як на київських сценах Гоголя грають

Ольга Велимчаниця

Сцена з опери «Ніч перед Різдвом». Режисери О. Баклан та Л. Моспан-Шульга. Київський муніципальний академічний театр опери та балету для дітей та юнацтва.

З нагоди 200-річчя з дня народження Миколи Гоголя пам'ять письменника вшановують театральними постановками за його творами. У Національному театрі ім. І.Франка відбулася прем'єра «Одруження», на сцені Київського муніципального академічного театру опери та балету для дітей та юнацтва у вечір перед квітнем лунали різдвяні колядки в адаптації М.Римського-Корсакова – опера «Ніч перед Різдвом». Окрім таких «ювілейних» вистав, у театральних афішах завжди можна натрапити на постановки за творами Гоголя у різних театрах – драматичних («Ревізор» у театрі ім. І.Франка) і музичних (уже згадана «Ніч перед Різдвом»), на сценах великих («Ревізор» у Театрі російської драми) і камерних («Гравці» у театрі «Київ»). Ступінь використання літературного першоджерела для створення сценічного тексту неоднаковий: від правдивого прочитання і чіткого слідування за Гоголем («Гравці» Театру на Подолі) до сміливого поєднання з іншим художнім твором («РЕхуВІлійЗОР» у Молодому театрі) і навіть до вираження його самим танцем і музикою (балет «Ніч перед Різдвом» у Національному театрі опери та балету ім. Т.Шевченка). Це ще раз засвідчує, що твори Гоголя – хороший матеріал для інтерпретацій, бо вони – художньо відкриті та ідейно актуальні.

«Ніч перед Різдвом»

За всіма правилами «великого стилю» поставлена О.Бак-

ланом та Л.Моспан-Шульгою опера М.Римського-Корсакова «Ніч перед Різдвом». Видовищність, забезпечена красивою, емоційно насиченою візуальною картинкою, де головна сценічна конструкція сплетена з лози (художник-постановник Л.Нагорна, лозоплетіння – Т.Бабак) і гармонійно впорядкованими масовими сценами (хормейстер-постановник А.Масленнікова), доповнена чудовою музикою Римського-Корсакова з українськими народними інтонаціями, виразною грою акторів і соковитим гоголівським гумором, робить усім знайомий сюжет ще насиченішим і колоритнішим у сценічній версії. Вистава розгортається у фантастично-фольклорному ключі. Так, чи не найбільшу увагу і навіть певну симпатію викликає Чорт (В.Плетюх). Цей персонаж є типовим для Гоголя (згадаймо ще, наприклад, «Пропалу грамоту»). У цьому разі на письменника вплинула національна вертепно-інтермедійна стихія. Так, і у творах Гоголя, і у барокових комедіях чорт постає не грізним ворогом людства, а бісом-невдахою, хитрощі якого завжди закінчуються не на його користь. У «Ночі перед Різдвом» той, наляканий батою і хрестом, змушений «підвезти» Вакулу (А.Гурін) до цариці (О.Гребенюк). Не дивно, що ще одним яскравим персонажем є Солоха (Л.Канюка), яка робить у піднебесі різні капості з чортом, потім по черзі ховає у мішки своїх гостей, ще й всіляко заважає Вакулі дістатися Петербурга. Постановники вистави зазначають, що

«темні сили зла, які штовхають людину на негідні вчинки, є нічим іншим як уособленням людських вад, і лише благодатна сила любові здатна здолати їх». І сила ця не лише в коханні Вакули та Оксани (Т.Ходакова), а й у фольклорному началі. Недарма велику увагу постановники приділяють народним колядкам. А коли актори, співаючи, мандрують усією залюю, глядач мимохіть стає учасником дійства. Своєрідним обрамленням вистави є звернення до образів Овсеня та Коляди, які пов'язані з народженням сонця після зимового сонцестояння, бо разом з тим вони уособлюють зародження тепла і світла в душі людини. Взагалі звернення до прадавніх символів і фольклорних образів і мотивів – один з головних елементів сучасного українського театру, оскільки це допомагає врівноважити нинішній розхитаний світ, спробувати зберегти його цілісність, зібравши до купи бодай якісь його частинки. І твори Гоголя, хоч би якими, здавалося б, містичними, іноді навіть страшними вони були, також допомагають у цьому.

Чи збирає щось до купи інша версія «Ночі перед Різдом» – не можна сказати напевне. Ідеться про балет-фантазію Є.Станковича. З одного боку, тут є все: і народна міфологія, і фантастичне, і комічне, і пластичність образів, і видовищність сценографії. Однак разом це не створює цілісної гармонійної картини і чомусь залишає байдужим.

«Гравці»

Окрім фантастично-фольклорних постановок, режисери звертаються і до майже кримінально-шулерських. Такими є два варіанти інсценізації п'єси Гоголя «Гравці» – у Театрі на Подолі та у Муніципальному театрі «Київ». Обидві вистави демонструють повагу до літературного тексту і, чітко йому слідуючи, збагачують його якимись більш чи менш вдалими режисерськими пошуками та сценічними образами.

Прем'єра «Гравців» Театру на Подолі відбулася 4 жовтня 2007 року. Режисер – О. Ліпцин – знакова постать періоду пошукового театру початку 1990-х років, який характеризувався тотальним суб'єктивізмом, індивідуальністю мовлення, кризою довіри до реального життя та відокремленням від нього, коли літературний твір був лише поштовхом для власного висловлювання. Тому незвичним для тих, хто знайомий з його постановками в «Театральному клубі», видається вибір тексту для роботи та його збереження у сценічному варіанті. Ліпцин говорить: «Я намагаюся правдиво прочитати автора, а не нав'язувати автору себе: не намагаюся займатися самовираженням, а прагну почути письменника». А й справді, може у цьому творі краще за самого Гоголя нічого не скажеш? Тут і непередбачувані повороти сюжету, і тонкий гоголівський гумор, і своєрідний «майстер-клас» шахрайства, коли герої діляться своїми секретами цього «мистецтва». Таким чином, на сцені розгортається справжня гра, і не тільки картярська, а й ще азартніша – створюється ціла інтрига з вигаданими фальшивими персонажами і пристрастями. Актори (С.Бойко, І.Волков, Ф.Ольховський, С.Сипливий, О.Данильченко, В.Кузнецов, Р.Халаїмов) створюють яскраві образи. Проте у суто чоловічій гоголівській виставі з'являється кокетлива, з накладними вусами А.Саліванчук у ролі слуги Олексія та М.Рудьковська у ролі Гаврюшки. Такі перевдягання додають виставі гу-

мору та легкості. З-поміж інших режисерських вигадок варто згадати містичну склянку, з якої випаровується шампанське, ніби хтось сьорбає його на відстані, та не менш загадково-ілюзійністську скриньку-шафу, в якій Іхарев-Волков зберігає свою Аделаїду Іванівну (колоду карт), тут чиновник Замухришкін-Кузнецов трансформується у чоловіка в східному вбранні, пригощаючи всіх чаєм, а лялька в білій сукні в тій же скрині наприкінці вистави оживає – ось така містика в гоголівському дусі.

Інше товариство шулерів зібралось на сцені театру «Київ». Це наймолодший театр у столиці, тому не дивно, що вік шахраїв тут не 40, а ледве 30 років. Одягнені вони не в яскраве вбрання змальованого Гоголем часу, а в абсолютно однакові чорні костюми, від чого їх важко навіть розрізнити. Не зрозуміло, чи режисер І.Вялов не дуже переконливо переніс події у сьогодення (але залишив незмінним літературне першоджерело, єдине що використавши переклад українською мовою, і той не дуже вдалий), чи це просто театральна умовність. Мало помітними є сліди режисури, окрім моментів, коли в запалі гри картярським столом стає весь простір сцени, чи фінального картопаду на Іхарєва (О.Нежурко), який застиг у розпачливому крику. Де й дівся у виставі той гоголівський гумор, все звучало якось натягнуто серйозно і виглядало похмуро. Гоголь би занудьгував...

Ми ж чекатимемо на подальші прем'єри за завжди актуальними і цікавими творами письменника й будемо сподіватися на їх не менш цікаві інтерпретації.

Сцена з вистави «Гравці». Режисер І. Вялов. Муніципальний театр «Київ»

Сцена з опери «Ніч перед Різдом».